

Marko Milenković*Institut društvenih nauka, Beograd**Centar za pravna istraživanja*

mmilenkovic@idn.org.rs

Milan Antonijević*Fondacija za otvoreno društvo Srbija (FOS)*

mantonijevic@fossersbia.org

Jovana Spremo*Komitet pravnika za ljudska prava (YUCOM), Beograd*

jovana.spremo@yucom.org.rs

Inkluzivni pristup zaštiti manjinskog nematerijalnog kulturnog nasleđa u Srbiji iz perspektive standarda ljudskih prava*

Apstrakt: Zaštita nematerijalnog kulturnog nasleđa predstavlja značajan aspekt zaštite prava nacionalnih manjina, a u našem kontekstu dobija poseban značaj s obzirom na osetljivo nasleđe međuetničkih konflikata i potrebu za prevencijom bilateralne kondicionalnosti pri pristupanju Republike Srbije Evropskoj Uniji. Iako se na nju obično ne gleda na taj način, pristupanjem Konvenciji o zaštiti nematerijalnog kulturnog nasleđa UNESCO Republika Srbija je dobila još jedan značajan instrument za unapređenje položaja pripadnika nacionalnih manjina. U prethodnim godinama, uprkos nepostojanju adekvatnog zakonskog okvira, uspostavljen je originalan i uspešan institucionalni mehanizam za realizaciju ovog režima u nacionalnim okvirima, čiji su značajni rezultati već primetni. U članku se analizira aktuelni pravni okvir zaštite manjinskih prava iz perspektive zaštite nematerijalnog kulturnog nasleđa i razmatraju dosadašnji pravno relevantni rezultati zajedničkog pravno-etnoantropološkog istraživanja. Analiza sadrži i primenjeno-naučne preporuke kojima se sugerišu moguća pravna rešenja usmerena na prevenciju instrumentalizacije pitanja manjinskog kulturnog nasleđa i izostanka njegove zaštite u kontekstu procesa evropskih integracija i kulturalizovane bilateralne kondicionalnosti.

Ključne reči: Srbija, nacionalne manjine, manjinska prava, nematerijalno kulturno nasleđe, kulturni identitet, EU kondicionalnost – kulturni aspekti, evropske integracije

* Ovaj rad je rezultat istraživanja na primenjeno-naučnom projektu „Zaštita nematerijalnog kulturnog nasleđa u Republici Srbiji u procesu evropskih integracija“ Ministarstva kulture i informisanja Republike Srbije koji su realizovali Etnološko-antropološko društvo Srbije i Komitet pravnika za ljudska prava (YUCOM) i naučnoistraživačkog projekta Perspektive implementacije evropskih standarda u pravni sistem Srbije“ (179059). Autor za korespondenciju – Marko Milenković, mmilenkovic@idn.org.rs

Uvod – zaštita nematerijalnog kulturnog nasleđa kao potencijalni prostor konflikta?

Zaštita kulturnog nasleđa predstavlja polje istraživanja i primene prava u kojem se susreću ljudsko-pravna, manjinsko-pravna i javno pravna analiza. Imajući u vidu srpski kontekst, u kojem zaštita kulturnog nasleđa ne može biti izmeštena iz domena zaštite manjina i njihovih kulturnih prava, ovo pitanje dobija na značaju i kao polje u kojem se pomenute oblasti prava presecaju s evropskim studijama i međunarodno-pravnom analizom. U našoj antropološkoj teoriji postoji veći broj radova koji ukazuje na značaj pitanja zaštite nematerijalnog kulturnog nasleđa (u daljem tekstu: NKN) (Milenković 2016 i tamo navedena literatura). Za našu analizu naročito su značajne studije (Milenković 2014; Milenković i Milenković 2013a, 2013b) koje ukazuju na to da bi dalji izostanak državno organizovane, s manjinama usaglašene i javno promovisane zaštite kulturnog nasleđa manjinskih populacija u Republici Srbiji mogao da izazove ozbiljne političke probleme koji prete da ugroze evropske i šire međunarodne integracije Republike Srbije, kao i da poremete još uvek osetljive regionalne odnose, a koje hitno treba prevenirati inkluzivnom zaštitom u multikulturnim kontekstima. U studiji se, nakon analize aktuelnog pravnog okvira za zaštitu nematerijalnog kulturnog nasleđa u Srbiji, analiziraju najvažniji aspekti režima zaštite manjina u skladu sa međunarodnim pravom i domaćim zakonodavstvom u cilju sagledavanja mogućih prostora za unapređenje režima zaštite i pronalaženja pravnih modaliteta za realizaciju „inkluzivnijeg“ sistema koji bi vodio uspešnjoj zaštiti i preveniranju potencijalnih bilateralnih konflikata u procesu evropskih integracija.

Režim zaštite nematerijalnog kulturnog nasleđa u Republici Srbiji

Republika Srbija, kao potpisnica Konvencije o zaštiti nematerijalnog kulturnog nasleđa Unesko-a iz 2003. godine, prihvatila je obavezu da uspostavi sistem zaštite nematerijalnog kulturnog nasleđa koje, kako se ističe u etnološko-antropološkoj literaturi, predstavlja osnovu identiteta etničkih, religijskih i drugih na kulturnim osnovama oformljenih zajednica, koje iz njega crpu simboličku osnovu zajedništva i kontinuiteta (Žikić 2011). Republika Srbija je, uprkos tome što nisu usvojene izmene Zakona o kulturi koje bi reflektovale pristupanje ovoj Konvenciji, a radi stvaranja institucionalnih osnova za upravljanjem režimom zaštite nematerijalnog kulturnog nasleđa, učinila značajne napore radi uspostavljanja ovog sistema. To je postignuto direktnom primenom ratifikovanog međunarodnog ugovora (Konvencije) i usvajanjem relevantnih podzakonskih akata:

Pravilnika o radu Nacionalnog komiteta za nematerijalno kulturno nasleđe i Pravilnika o upisu u Nacionalni registar nematerijalnog kulturnog nasleđa.¹ Dodatno, direktnom primenom ratifikovanog sporazuma i donošenjem relevantnih odluka, formirana su i tela na nacionalnom nivou neophodna za ispunjenje ovih obaveza: Centar za nematerijalno kulturno nasleđe i Nacionalni komitet za nematerijalno kulturno nasleđe. Uspostavljeni sistem u totalitetu tako čine različite institucije – Ministarstvo kulture i informisanja, Nacionalni komitet za nematerijalno kulturno nasleđe, Centar za nematerijalno kulturno nasleđe (pri Etnografskom muzeju u Beogradu) i nadležni regionalni koordinatori za nematerijalno kulturno nasleđe (muzejski profesionalci u četiri regiona i dve pokrajine).² Ove institucije, na osnovu rezultata empirijskih istraživanja, organizovano i profesionalno postavljaju sistem zaštite nematerijalnog kulturnog nasleđa, oslanjajući se pri tom na profesionalnu ekspertizu svojih kolega i drugih angažovanih eksperata, okupljenih uglavnom oko Etnološko-antropološkog društva Srbije (EADS) i srodnih profesionalnih udruženja, akademskih, naučnih i muzejskih institucija.

U kontekstu proučavanja upravnih/javnih ovlašćenja nadležnih institucija, može se konstatovati da je ratifikacijom pomenute Konvencije država potpisnicama data i velika moć – moć definisanja toga *koje* će se nasleđe štititi istovremeno je i pitanje *čije* se kulturno nasleđe štiti (Milenković 2014, 229). Ovo je posebno značajno sa stanovišta zaštite prava nacionalnih manjina i njihovog nematerijalnog kulturnog nasleđa. Kako se može zaključiti na osnovu prethodno ostvarenih analitičkih uvida, dok je zaštita etnički dominantnog, srpskog nematerijalnog kulturnog nasleđa doživela procvat u novouspostavljenom sistemu u kojem su brojni etnolozi, antropolozi, folkloristi, etnomuzikolizi, etnolingvisti i njima srodni naučnici i muzejski i medijski profesionalci već uočili, istražili i nominovali ili i zaštitili veliki broj elemenata kulturnog nasleđa,³ što je kulminiralo izuzetno medijski propraćenim prihvatanjem nominacije jednog od ključnih srpskih običaja važnog za distinktivni etnički identitet (Slava) 2017 godine, tradicionalne igre (Kolo) i pevanje uz gusle 2018 godine od strane Uneska,⁴ kao i optimističnim prognozama u vezi s tim da bi i neki drugi elementi srpske nematerijalne kulturne baštine mogli u narednom periodu biti uvršteni u svetsku kulturnu baštinu. Kao otvoreno pitanje ostalo je potencijalno veoma poguban politički (dakle i bezbednosni i ekonomski) problem nedovoljne brige

¹ Spisak izvora dat je na kraju teksta.

² Više o samom sistemu videti: <http://nkns.rs/>

³ <http://nkns.rs/lat/elementi-nkns>

⁴ Dostupno na: <http://nkns.rs/lat/slava-na-uneskovoj-reprezentativnoj-listi-nematerijalnog-kulturnog-nasleda-covecanstva>; <http://nkns.rs/lat/pevanje-uz-gusle-na-uneskovoj-reprezentativnoj-listi-nematerijalnog-kulturnog-nasleda>; <http://nkns.rs/lat/kolo-na-uneskovoj-reprezentativnoj-listi-nematerijalnog-kulturnog-nasleda>. <http://www.unesco.org/culture/ich/index.php?lg=en&pg=00011&RL=01010>

o manjinskom kulturnom nasleđu. Iako pozitivni primeri nesumnjivo postoje (novopazarske mantije ili naivno slikarstvo Slovaka, na primer), oni su za sada ostali usamljeni. Do 2015 godine, nije delovalo kao da postoji svest o potencijalnom problemu koji treba prevenirati, kao ni o posledicama do kojih bi dalji izostanak organizovane i promovisane brige o kulturnom nasleđu nacionalnih manjina i etničkih zajednica mogao da dovede našu državu, društvo i građane. U ovom nepotpunom sistemu zaštite nematerijalnog kulturnog nasleđa nacionalnih manjina, ulogu zaštite (pre svega kao inicijatori) mogu preuzeti i tela koja predstavljaju manjine u oblasti obrazovanja, kulture, obaveštavanja na jeziku nacionalne manjine i službene upotrebe jezika i pisma, poput nacionalnih saveća nacionalnih manjina, makar u obimu prepoznavanja potencijalno zaštićenog specifičnog nasleđa, čemu ćemo i posvetiti glavni deo našeg argumenta.

S tim na umu, ideja detekcije potencijalnih mesta političke instrumentalizacije identitetskih pitanja i prevencije proizvodnje identitetski zasnovanih konflikata, koja je i politički i moralno neophodna našoj državi, društvu i građanima, još više dobija na značaju. Prilika dobijena ratifikacijom Konvencije i njenom efektivnom implementacijom do sada, označava i nastanak mehanizma za ostvarivanje prateće odgovornosti (zaštite manjinskih prava od strane upravnog sistema), u vidu već predložene prevencije identitetskih konflikata i s njima povezanih političkih i ekonomskih problema u Republici Srbiji pomoću inkluzivnog pristupa detekciji, istraživanju, selekciji, zaštiti i promociji elementa nematerijalnog kulturnog nasleđa u multikulturnim kontekstima (Jarić i dr. 2015; Azanjac, Milenković i Milenković 2016).

Zaštita nasleđa kao potencijalni prostor etničkih tenzija i političke instrumentalizacije identiteta

U skladu s Konvencijom o očuvanju nematerijalnog kulturnog nasleđa, kao ključnim izvorom za ovu oblast, „nematerijalno kulturno nasleđe označava prakse, prikaze, izraze, znanja, veštine, kao i instrumente, predmete, artefakte i kulturne prostore koji su s njima povezani – koje zajednice, grupe i, u pojedinim slučajevima, pojedinci, prepoznaju kao deo svog kulturnog nasleđa“.⁵ Takođe u skladu s Konvencijom, nematerijalno kulturno nasleđe je ono koje se prenosi s generacije na generaciju, koje zajednice i grupe iznova stvaraju, u zavisnosti od njihovog okruženja, njihove interakcije sa prirodom i njihove istorije, pružajući im osećaj identiteta i kontinuiteta, i na taj način promovišući poštovanje prema kulturnoj raznolikosti i ljudskoj kreativnosti. Ispoljava se usmenim tradicijama i izrazima, uključujući i u jeziku kao nosiocu nematerijalnog kulturnog nasleđa,

⁵ Član 2. Konvencije o očuvanju nematerijalnog kulturnog nasleđa.

izvođačkim umetnostima, društvenim običajima, ritualima i svečanim događajima, znanjima i običajima koji se tiču prirode i svemira, kao i veštinama vezanim za tradicionalne zanate. Jasno je da će, ukoliko govorimo o režimu zaštite nematerijalnog kulturnog nasleđa, postojati različita potreba zajednica unutar jedne države da na adekvatan način predstave specifičnosti svoje prakse, identitetske svojstvenosti, umetnost, rituale i slično. To se dodatno usložnjava ukoliko govorimo o multikulturnim državama, poput Srbije, u kojoj pored specifičnosti karakterističnih za većinsku zajednicu, posebnost i drugačije običaje imaju i mnogobrojne zajednice priznatih nacionalnih manjina. Međutim, za razliku od zaštite nematerijalnog kulturnog nasleđa na nivou države koja je u procesu stalnog unapređivanja, ne postoje precizirane odredbe zaštite za nematerijalno kulturno nasleđe manjina, izuzev brojnih relativno neobavezujućih smernica (čija analiza zavređuje posebnu studiju). Prema opštim smernicama za primenu Konvencije, država potpisnica je u obavezi da izveštava o merama preduzetim u cilju priznavanja, poštovanja i unapređivanja nematerijalnog kulturnog nasleđa kroz obrazovne, informativne i programe za podizanje svesti, programe obuke u okvirima zajednica i grupa, aktivnosti usmerene na jačanje kapaciteta za zaštitu nematerijalnog kulturnog nasleđa i slične edukacije.⁶

S druge strane, usled teškoća u utvrđivanju pravnog pojma nacionalne ili bilo koje druge manjine, još uvek ne postoji standardna definicija na međunarodnom nivou koja bi jasno odredila pojam nacionalne manjine, što bi znatno olakšalo primenu posebnih kriterijuma. Na pojedinačnim državama tako ostaje da utvrde koje će kriterijume uzeti u obzir prilikom definisanja istih u cilju pružnja zaštite na nacionalnom nivou. Definiciju nacionalne manjine, na koju se široko referira, nudi Izveštaj Potkomisije UN za diskriminaciju i manjine, koji 1977. godine definiše nacionalnu manjinu kao „grupu koja je malobrojnija u odnosu na ostatak stanovništva države i nije u dominantnom položaju i čiji pripadnici koji su državljani te države imaju etnička, verska i jezička obeležja koja se razlikuju od obeležja ostatka stanovništva i, makar samo implicitno, održavaju osećaj solidarnosti, upravljen na očuvanje svoje kulture, tradicije, vere i jezika“ (Dimitrijević i dr. 2006, 288). Iz nje možemo utvrditi da su osnovni elementi ove definicije nedominantni položaj, državljanstvo i osećaj solidarnosti. Tu solidarnost i pripadnici naših nacionalnih manjina i etničkih grupa grade na osnovu identiteta grupe – etničkog, konfesionalnog ili na srodan način simbolizovanog kulturnog nasleđa kao osnove kolektivnog identiteta (Žikić 2011; Sinani 2011; Milenković 2014).

⁶ Videti više: Opšte smernice za primenu Konvencije za zaštitu nematerijalne kulturne zaštite, UNESCO 2003. Dostupno na: <http://nkns.rs/sites/default/files/documents/operativne-smernice-2013.pdf>.

Kada govorimo o režimu zaštite nacionalnih manjina u Republici Srbiji, možemo prepoznati sve elemente ove definicije. Nacionalnom manjinom u pravnom okviru Republike Srbije smatra se svaka grupa državljana Srbije koja je po brojnosti dovoljno reprezentativna, iako predstavlja manjinu na teritoriji Republike Srbije, pripada nekoj od grupa stanovništva koje su u dugotrajnoj i čvrstoj vezi sa teritorijom Republike Srbije i poseduje obeležja kao što su jezik, kultura, nacionalna ili etnička pripadnost, poreklo ili veroispovest, po kojima se razlikuje od većine stanovništva, i čiji se pripadnici odlikuju brigom da zajedno održavaju svoj zajednički identitet, uključujući kulturu, tradiciju, jezik ili religiju.

Još je u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji kroz različite mehanizme obezbeđivana zaštita prava „narodnosti“, te je Ustav iz 1974. godine definisao položaj nacionalnih manjina i njihova kolektivna prava. Najviši stepen participacije bio je na lokalnom nivou, a pripadnici manjinskih grupa imali su pravo na službeni upotrebu jezika, autonomiju u kulturi u smislu osnivanja različitih kulturnih udruženja i institucija kulture, kao i obrazovanje na svom maternjem jeziku (Gojković s.a., 1). Prava koja pripadnici nacionalnih manjina ostvaruju mogu biti individualna i/ili kolektivna prava, a ovom konceptu se različito pristupa od zaštite predviđene dokumentima Društva naroda do danas (Paunović, Krivokapić i Krstić 2007). U sistem zaštite ulaze i grupe koje se nazivaju ili određuju kao narodi, nacionalne i etničke zajednice, nacionalne i etničke grupe, nacionalnosti i narodnosti. Pripadnici nacionalnih manjina mogu izabrati nacionalne savete⁷ u cilju ostvarivanja prava na samoupravljanje u oblasti obrazovanja, kulture, obaveštavanja na jeziku nacionalne manjine i službene upotrebe jezika i pisma.

U Srbiji danas dvadeset i jedna etnička grupa ima status nacionalne manjine i to: Albanci, Aškalije, Bugari, Bunjevci, Vlasi, Grci, Egipćani, Mađari, Nemci, Romi, Rumuni, Rusini, Slovaci, Slovenci, Ukrajinci, Hrvati, Česi, Makedonci, Jevreji, Bošnjaci i Crnogorci.⁸ Prema poslednjem popisu iz 2011. godine u Srbiji (bez teritorije Kosova i Metohije) živi 12.88% stanovništva koje pripada nacionalnim manjinama. Najbrojniji su Mađari (253.899 ili 3.53%), Bošnjaci (145.278 ili 2.02%) i Romi (147.604, 2.05%).⁹ Bošnjaci su uglavnom skoncentrisani u 6 opština Raške oblasti/Sandžaka (u Novom Pazaru, Tutinu i Sjenici gde imaju apsolutnu većinu, a u značajnom broju žive i u Priboju, Prijepolju i Novoj Varoši). Bugari su većina u dve opštine koje pretežno naseljavaju, a to su Dimitrovgrad i Bosilegrad, dok Slovaci tradicionalno naseljavaju opštine Kovačica i Bački Petrovac (Gojković s.a., 1). Pripadnici albanske nacionalne

⁷ Više o političkom angažovanju prodavnika nacionalnih manjina videti: (Bašić 2011)

⁸ Više u: <http://www.rik.parlament.gov.rs/latinica/linkovi-nacionalni-saveti-nacionalnih-manjina.php>

⁹ Videti više: <http://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/Popis2011/Nacionalna%20pripadnost-Ethnicity.pdf>

manjine su, u većini, bojkotovali poslednji popis, ali prema pomenutom izvoru, nesumnjivo čine apsolutnu većinu u opštinama Preševo i Bujanovac, a relativnu u opštini Medveđa.

Međunarodno-pravni okvir zaštite

Iako je zaštita nematerijalnog kulturnog nasleđa u kontekstu manjinskih prava, izuzev pomenutih pionirskih radova, interdiscipinarno istraživačko polje u povoju, moguće je iz standardne zaštite prava ekstrahovati osnov za davanje specifičnih prava i u pogledu ove oblasti. Tako se već u *Međunarodnom paktu o političkim i građanskim pravima 1966.*, u članu 27. navodi da „U državama gde postoje etničke, verske ili jezičke manjine, lica koja pripadaju tim manjinama ne mogu biti lišena prava da imaju u zajednici s drugim članovima svoje grupe svoj sopstveni kulturni život, da ispovedaju svoju sopstvenu veroispovest i obavljaju verske dužnosti, ili da upotrebljavaju svoj sopstveni jezik.“¹⁰

Dakle, ovaj sistem se opredeljuje pre svega za zaštitu putem garantovanja *individualnih* prava pripadnika manjina. Ovaj član odnosi se na manjine određene nacionalnim i etničkim poreklom svojih članova, bilo da su delovi većih naroda koji inače žive i u drugim zemljama ili narodi koji u celosti žive u okviru jedne države. Zatim, tu spadaju verske manjine čiji pripadnici ispovedaju veroispovest različitu od one kojoj pripada većina građana date države. Konačno, posebno su zaštićeni i pripadnici jezičkih manjina. Mora se uzeti u obzir da svako individualno pravo pripadnika manjine ima i svoju kolektivnu dimenziju. Prema Paktu, ona se uživaju „u zajednici s drugima“, tj. sa ostalim pripadnicima grupe.

Deklaracija UN o pravima pripadnika nacionalnih, etničkih, verskih i jezičkih manjina, usvojena u Generalnoj skupštini 1992. godine, takođe ne referira direktno na kolektivna prava već predviđa da će štititi postojanje i identitet nacionalnih, etničkih, verskih i jezičkih manjina na njihovim teritorijama, i podstiče stvaranje uslova za promociju tog identiteta.¹¹

Ipak, sveobuhvatnija zaštita na međunarodnom nivou predviđena je u evropskom kontekstu kroz delovanje Saveta Evrope. Za ovu materiju posebno su značajna sledeća dva dokumenta koje je Republika Srbija ratifikovala – Okvirna konvencija Saveta Evrope za zaštitu nacionalnih manjina (Okvirna konvencija), kao i Evropska povelja o regionalnim i manjinskim jezicima. Važna odlika Okvirne konvencije jeste ta da ne sadrži definiciju manjina već samo različite vrste garancija njihovim pripadnicima. Na taj način je nacionalnim zakonodavstvima prepušteno definisanje manjina i svih s njima povezanih pitanja.

¹⁰ Član 27 Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima.

¹¹ Član 1. Deklaracije UN o pravima pripadnika nacionalnih, etničkih, verskih i jezičkih manjina.

S druge strane, ako govorimo o zaštiti kulturnih prava s fokusom na NKN, sveobuhvatna zaštita ponuđena je pomenutom Konvencijom o zaštiti nematerijalnog kulturnog nasleđa. Zato je posebno naglašeno, u gorenavedenom članu 2 ove Konvencije, da pravo na zaštitu nematerijalnog kulturnog nasleđa ostvaruju „zajednice, grupe i, u pojedinim slučajevima, pojedinci“. Međutim, uloga države ostaje značajna, jer ona mora da traga za učešćem pomenutih kategorija.¹² U tom pogledu, poseban značaj imaju bilateralni sporazumi.¹³

Nacionalni pravni okvir zaštite

Osnov zaštite prava nacionalnih manjina nalazimo pre svega u Ustavu Republike Srbije iz 2006. godine. Za razliku od prethodnog Ustava iz 1990. godine, koji je predviđao da je tadašnja država „demokratska država svih svojih građana“, usled mnogobrojnih debata i pritisaka da se u ovom članu istakne značaj većinskog naroda (ali i briga o pripadnicima srpskog naroda izvan Republike Srbije, što je takode nesumnjivo važno pitanje kojim se treba pozabaviti u kontekstu prevencije identitetskih konflikata), ovaj član u novom Ustavu naglašava: „Republika Srbija je država srpskog naroda i svih građana koji u njoj žive, zasnovana na vladavini prava (...)“.¹⁴ Ustavne odredbe o nacionalnim manjinama generalno prate odredbe Okvirne konvencije, ali davanje primata većinskom stanovništvu u odnosu na nacionalne manjine može se smatrati u najmanju ruku nedovoljno obuhvatnim, te u tom kontekstu treba razmotriti određena prilagođavanja ustavnog teksta prilikom izmena o kojima se u pravnoj i političkoj javnosti već duže diskutuje.¹⁵

Dodatno, član 14. Ustava konkretno se odnosi na zaštitu nacionalnih manjina, te naglašava da Republika Srbija štiti prava nacionalnih manjina i da dr-

¹² Član 11b Konvencije o očuvanju nematerijalnog kulturnog nasleđa.

¹³ Korisno je napomenuti da su od velikog značaja za unapređenje položaja nacionalnih manjina brojni bilateralni sporazumi zaključeni sa susednim zemljama, koje su ujedno i matične zemlje pripadnika nacionalnih manjina. Među njima se izdvajaju: Zakon o ratifikaciji sporazuma između savezne vlade SRJ i vlade Rumunije o saradnji u oblasti zaštite nacionalnih manjina, Zakon o ratifikaciji sporazuma između SCG i R. Hrvatske o zaštiti prava srpske i crnogorske manjine u Republici Hrvatskoj i hrvatske nacionalne manjine u Srbiji i Crnoj Gori, Zakon o ratifikaciji sporazuma između SCG i Republike Mađarske o zaštiti prava mađarske nacionalne manjine koja živi u Srbiji i Crnoj Gori i srpske nacionalne manjine koja živi u Republici Mađarskoj, kao i Zakon o ratifikaciji sporazuma između SCG i Republike Makedonije o zaštiti prava srpske i crnogorske manjine u Republici Makedoniji i makedonske nacionalne manjine u Srbiji i Crnoj Gori. Videti više: (Bilateralni sporazumi).

¹⁴ Ustav Republike Srbije, „*Sl. glasnik RS*“, br. 98/2006, član 1.

¹⁵ Za analizu nedostatak aktuelnog Ustava videti: (Antonijević et al. 2013)

žava jemči posebnu zaštitu nacionalnim manjinama radi ostvarivanja potpune ravnopravnosti i očuvanja njihovog identiteta.¹⁶ Članom 21. Ustava zabranjena je svaka diskriminacija, neposredna ili posredna, po bilo kom osnovu, a naročito po osnovu rase, pola, nacionalne pripadnosti, društvenog porekla, rođenja, veroispovesti, političkog ili drugog uverenja, imovnog stanja, kulture, jezika, starosti i psihičkog ili fizičkog invaliditeta. Ustavom je, takođe, predviđeno da se dostignuti nivo ljudskih i manjinskih prava ne može smanjivati.¹⁷ U pogledu slobode izražavanja nacionalne pripadnosti, predviđa se da niko nije dužan da se izjašnjava o svojoj nacionalnoj pripadnosti. Merama u obrazovanju, kulturi i javnom obaveštavanju, Republika Srbija se obavezala da podstiče razumevanje, uvažavanje i poštovanje razlika koje postoje zbog posebnosti etničkog, kulturnog, jezičkog ili verskog identiteta njenih građana.¹⁸ Dodatno, član 64. ističe da svako dete ima pravo na lično ime, upis u matičnu knjigu rođenih, pravo da sazna svoje poreklo i pravo da „očuva svoj identitet“. U pogledu ovog člana možemo se zapitati na koji identitet se ovaj član odnosi, da li na porodični, religijski, nacionalni ili možda etnički. Ovakve nedoumice ne dovode samo do kvazinaučnog apsurdna da se, iz perspektive socijalne i kulturne antropologije, o identitetu govori kao o urođenom, već i do dovode do pravno relevantnih zaključaka da je neke od pomenutih odredaba neophodno menjati i precizirati (Milenković 2008).

Krovni zakon koji garantuje zaštitu prava manjina jeste Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina, i tokom 2018. doživeo je značajne promene.¹⁹ Ovim zakonom se reguliše „način ostvarivanja individualnih i kolektivnih prava koja su Ustavom Republike Srbije i potvrđenim međunarodnim ugovorima zajemčena pripadnicima nacionalnih manjina.“ Zakonom je predviđeno da se republičkim i pokrajinskim propisima, u skladu sa Ustavom i zakonom, mogu bliže urediti pitanja regulisana ovim zakonom.

U pogledu očuvanja kulturnog nasleđa manjina u Republici Srbiji, ovaj zakon je od velikog značaja. Član 12. ističe pravo na negovanje kulture i tradicije, te muzeji, arhivi i institucije za zaštitu spomenika kulture čiji je osnivač država, treba da obezbede predstavljanje i zaštitu kulturno-istorijskog nasleđa nacionalnih manjina sa svoje teritorije, pri čemu će predstavnici nacionalnih saveta učestvovati u odlučivanju o načinu predstavljanja kulturno-istorijskog nasleđa svoje zajednice. Drugi zakon od posebne važnosti za zaštitu prava manjina je Zakon

¹⁶ Ustav Republike Srbije, „*Sl. glasnik RS*“, br. 98/2006, član 14.

¹⁷ Ustav Republike Srbije, „*Sl. glasnik RS*“, br. 98/2006, član 20.

¹⁸ Ustav Republike Srbije, „*Sl. glasnik RS*“, br. 98/2006, član 48.

¹⁹ Za izmene iz 2018 videti više: https://www.paragraf.rs/izmene_i_dopune/200618-zakon-o-izmenama-i-dopunama-zakona-o-zastiti-prava-i-sloboda-nacionalnih-manjina.html

o nacionalnim savetima nacionalnih manjina iz 2009. godine. koji je takođe doživeo značajne izmene tokom 2018 godine. U skladu sa članom 1a, Nacionalni savet je organizacija kojoj se zakonom poveravaju određena javna ovlašćenja da učestvuje u odlučivanju ili da samostalno odlučuje o pojedinim pitanjima iz oblasti kulture, obrazovanja, obaveštavanja i službene upotrebe jezika i pisma u cilju ostvarivanja kolektivnih prava nacionalne manjine na samoupravu u tim oblastima. Zakon takođe propisuje da nacionalne manjine mogu izabrati samo jedan nacionalni savet. Član 2 ovog zakona predviđa da, radi ostvarivanja prava na samoupravu u kulturi, obrazovanju, obaveštavanju i službenoj upotrebi jezika i pisma, pripadnici nacionalnih manjina u Republici Srbiji mogu da izaberu svoje nacionalne savete. Nacionalni savet predstavlja nacionalnu manjinu u oblasti obrazovanja, kulture, obaveštavanja na jeziku nacionalne manjine i službene upotrebe jezika i pisma, učestvuje u procesu odlučivanja ili odlučuje o pitanjima iz tih oblasti. Nacionalni savet može da osniva ustanove, privredna društva i druge organizacije u gorenavedenim oblastima, u skladu sa posebnim zakonima. Nacionalni saveti svakako predstavljaju važnu instancu u očuvanju kulturnog nasleđa nacionalnih manjina, te se ovim zakonom ostavlja mogućnost da nacionalni savet osniva ustanove kulture radi očuvanja, unapređenja i razvoja kulturne posebnosti i očuvanja nacionalnog identiteta nacionalne manjine i mogućnost prenošenja osnivačkih prava ovih ustanova kulture čiji su osnivači Republika Srbija, autonomna pokrajina i jedinica lokalne samouprave na nacionalne savete.²⁰ Ipak, nacionalni pravni okvir je sveobuhvatniji i uključuje niz drugih zakona i podzakonskih akata koji pružaju garancije prava nacionalnih manjima.²¹

²⁰ Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina, "Službeni glasnik RS" br. 72/2009, 20/2014 – odluka US 55/2014 i 47/2018., član 16.

²¹ Od ostalih zakona i akata koji uređuju položaj nacionalnih manjina potrebno je izdvojiti Zakon o lokalnoj samoupravi, Zakon o lokalnim izborima, Zakon o službenoj upotrebi jezika i pisma, Zakon o matičnim knjigama, Zakon o ličnoj karti, Zakon o putnim ispravama, Zakon o osnovama sistema vaspitanja i obrazovanja, Zakon o osnovnom obrazovanju i vaspitanju, Zakon o srednjem obrazovanju i vaspitanju, Zakon o visokom obrazovanju, Zakon o udžbenicima, Zakon o kulturi, Zakon o javnom informisanju i medijima, Zakon o javnim medijskim servisima, Zakon o teritorijalnoj organizaciji Republike Srbije, Zakon o političkim strankama, Zakon o izboru narodnih poslanika, Zaključak o merama za povećanje učešća pripadnika nacionalnih manjina u organima državne uprave, Instrukcija o postupku upisa u poseban birački spisak, Zakon o udruženjima, Zakon o finansiranju političkih aktivnosti, Zakon o utvrđivanju nadležnosti Autonomne pokrajine Vojvodine, kao o odredbe o jeziku Zakona o krivičnom postupku, Zakona o parničnom postupku i Zakona o prekršajima i drugi. Ovi propisi i njihov zadržaj za razvoj sistema inkluzivne zaštite NKN biće predmet narednih analiza.

Zaključci i preporuke

Imajući u vidu to da naša država ima dugu i razvijenu tradiciju garantovanja i ostvarivanja manjinskih prava, da se značajan udeo građana izjašnjava kao pripadnici manjinskih zajednica, kao i da se u regionu još uvek osećaju posledice nedavnih etno-religijskih, na identitetu zasnovanih konflikata, neophodno je zaštititi i ostvarivanju prava manjina pristupiti kao prioritetu u procesu razvoja demokratije i pripreme za članstvo u Evropskoj uniji. Imajući, takođe, u vidu da samo praktikovanje elemenata nematerijalnog kulturnog nasleđa predstavlja značajan, ako ne i ključni aspekt ispoljavanja (manjinskih) identiteta, zaštita nematerijalnog kulturnog nasleđa u kontekstu zaštite ljudskih i manjinskih prava postavlja se kao imperativ kako za političku elitu i javnu upravu, tako i za usaglašavanje često značajno različitih pristupa kakve pravnici, politikolozi i etnolozi/antropolozi neguju po ovom pitanju.

Rezultati dosadašnjih istraživanja ukazuju na visoku profesionalnost i efikasnost mreže institucija i pojedinaca, uglavnom etnologa-antropologa, kojima je poverena nadležnost zaštite nematerijalnog kulturnog nasleđa. Može se konstatovati da je: a) u veoma kratkom roku, b) s jasno uređenim sistemom poveravanja nadležnosti, c) efikasno postavljenim sistemom odlučivanja, uz d) oslanjanje na akademska istraživanja pri vršenju upravnih poslova i poverenih javnih nadležnosti, postojeći sistem zaštite nematerijalnog kulturnog nasleđa postao primer vredan pažnje kako sa stanovišta teorije tako i prakse u pogledu implementacije regulatornog režima i integracije ekspertize u kontekstu otežanih ekonomskih uslova. Međutim, time nisu iscrpljene mogućnosti zaštite manjinskog kulturnog nasleđa, u vezi s čime iznosimo predloge unapređenja javnih politika i na planu koncepcije i na planu implementacije na kraju ovog zaključka.

Prevenciju identitetskih konflikata u procesu pridruživanja Evropskoj uniji i drugim važnim međunarodnim integracijama, a posebno njihove potencijalne bilateralne ili multilateralne instrumentalizacije u kontekstu EU-kondicionalnosti, vidimo kao jedan od ključnih zadataka na kojem humanističke nauke, a posebno etnologija, mogu da pomognu istraživanja i primenu u društvenim naukama, posebno pravnim, ekonomskim i političkim, u informisanju i usmeravanju donosilaca političkih odluka i javne uprave pri ispunjavanju njihovih međunarodnih, ustavnih ili zakonskih obaveza.

Osim opštedruštvenog odn. političkog značaja, ova problematika ima i svoj specifično pravni (i javno-upravni) ali i antropološki značaj. Kada je o pravnom i javnouppravnom značaju reč, njemu se može pristupiti iz tri perspektive:

Problematika nematerijalnog kulturnog nasleđa i dalje nije regulisana zakonom. Očuvanje, istraživanje i formalna zaštita NKN, kako većinske tako i manjinskih zajednica u Republici Srbiji, bila bi unapređenja donošenjem posebnog zakona koji bi regulisao ovu oblast ili izmenama Zakona o kulturi koje bi bile

specifično usmerene na ovo pitanje. Time bi se, nedvosmisleno, ne samo unapredila zaštita manjinskih prava već bi se uredilo i polje od značaja za kulturno-istorijski identitet većinskog stanovništva. Osim toga, analiza postojećeg stanja ukazuje na to da čak i u situaciji u kojoj ne postoji specifično zakonsko rešenje, nadležno telo (ministarstvo) uspešno može da sarađuje s mrežom angažovanih profesionalaca i institucijama relevantnim u određenom sektoru (u ovom slučaju u sektorima kulture, nauke i obrazovanja). Kroz tu saradnju uveden je potpuno novi režim zaštite, pravno zasnovan na direktnoj primeni međunadornog sporazuma, što predstavlja značajnu ne samo pravnu već i sociokulturnu inovaciju. Konačno, sa javnopravnog stanovišta, oblast zaštite NKN predstavlja posebno interesantan primer s obzirom na to da jedno nezavisno telo – Nacionalni komitet – koristeći kapacitete ustanova kulture i s njima povezanih naučnih društava i naučnoistraživačkih organizacija, implementira režim zaštite u svojoj nadležnosti. Na osnovu upravne/institucionalne analize uviđa se, osim toga, da je nacionalnim savetima nacionalnih manjina, kulturnim društvima, kao i istaknutim nosiocima i čuvarima identiteta pojedinih nacionalnih zajednica, i moguće i potrebno, a sa stanovišta mudre državne politike i nužno, dati prominentnije mesto u fazama selekcije i promocije elemenata pri zaštiti NKN nacionalnih manjina. Na taj način bi se postojeći sistem, koji je već baziran na širokom uključivanju zainteresovanih institucija i pojedinaca, obogatio legitimnim predstavnicima nacionalnih manjina, čime bi se dodatno unapredio sistem zaštite prava manjina u našoj zemlji. Imajući u vidu naše pozitivno pravo, taj cilj je moguće ostvariti i bez izmene pozitivnih propisa, razvojem prakse intersektorske saradnje prilikom izvođenja istraživačkih projekata, u različitim fazama zaštite, kao i u promociji postignutih rezultata, dakle, na planu implementacije.

Ako uzmemo u obzir ovde razmotrene pravne probleme i nejednak tretman različitih grupa, u skorijoj budućnosti može se očekivati otvaranje pitanja zaštite prava manjina generalno, kao i problematizacija izostanka organizovane zaštite nematerijalnog kulturnog nasleđa manjina, posebno tokom procesa evropskih integracija, u formi kulturalizovane (bilateralne) kondicionalnosti (Milenković i Milenković 2013a). Takođe, uzevši u obzir iskustva iz procesa pridruživanja drugih evropskih zemalja, ali i iskustva same Srbije, moguća je internacionalizacija pojedinih pitanja prava manjina tokom procesa pristupanja, kao što je to već zaključeno. Uviđa se i potencijal za situacionu instrumentalizaciju u bilateralnim odnosima i nametanje novih uslova od strane susednih država – pojedinih članica EU. Samim tim dosledna primena i, kako je ranije navedeno, *inkluzivna* primena zaštite *celokupnog* NKN, odnosno nasleđa svih zajednica predstavlja preduslov za izbegavanje ovih potencijalnih problema.

S antropološkog stanovišta, dosadašnji angažman etnolopko-antropoloških institucija kulture, naučnog društva i naučnoistraživačkih organizacija, dokazuje sposobnost etnološko-antropološke discipline da objedini istraživanje i

primenu, odnosno da odgovori izazovima koje su pred nju stavili strateški dokumenti koji društveno-humansitičkim naukama zadaju ulogu unapređenja donošenja državnih odluka i očuvanja kulturnog nasleđa. Upravo kroz aktiviranje stručnih potencijala u Mreži zaštite NKN, domaći etnolozi-antropolozi demonstirali su neizostavni značaj svoje discipline u stručnom smislu, ali i njen veliki interdisciplinarni potencijal i potencijal za intersektorsku saradnju, kada je reč o primeni nauke pri odgovaranju na potrebe države, društva i kulture.

Imajući ovde iznete rezultate u vidu, sugerišemo i opšte preporuke čijim sprovođenjem bi se predmetna oblast mogla bliže urediti i unaprediti. U tom smislu ističu se:

- usvajanje izmena i dopuna Zakona o kulturi ili usvajanje posebnog zakonskog dokumenta koji bi tretirao materiju zaštite NKN;
- naročito apostrofiranje i davanje prioritetnog značaja zaštiti NKN manjina kako u primenjenim projektima tako i u samoj praksi, na nivou implementacije;
- uključivanje i dalje angažovanje predstavnika manjinskih zajednica u procedura-ma zaštite NKN;
- kontinuiran rad donosilaca političkih odluka i organa javne uprave na sprovođe-nju postojećih garancija manjinskih prava u oblasti korišćenja jezika i pisma;
- kontinuirana edukacija svih zainteresovanih strana o smislu, postojećem siste-mu, dosadašnjim rezultatima i budućim prilikama zaštite NKN;
- kontinuirano angažovanje javne uprave u cilju materijalne i druge podrške reali-zaciji projekata zaštite NKN manjinskih zajednica;
- nastavak rada na promociji ustavnih vrednosti;
- značajnija medijska i institucionalno-politička diseminacija dosadašnjih rezulta-ta i postojećih planova u tom pogledu, na međunarodnom i domaćem planu;
- razvijanje koncepcije *modela inkluzivne zaštite kulturnog nasleđa* u multikultur-nim kontekstima u svim regionima i pokrajinama, posebno u kontekstu neophod-nih dopuna na planu implementacije Konvencije;
- primena postojećih modela saradnje u obavljanju i drugih važnih upravnih poslo-va – objedinjavanjem rada državnih organa (ministarstva, kancelarije, agencije i dr.) s radom profesionalnih udruženja i angažovanih nevladinih organizacija;
- omogućavanje organizacije i sprovođenja obuke uglednih predstavnika nacio-nalnih manjina i etničkih zajednica za saradnju na projektima inkluzivne zaštite;
- promocija, medijski i kroz mreže domaćih i međunarodnih institucija, rezultata ovakvih i budućih interdisciplinarnih projekata, uz pomoć organizacija i poje-dinaca iskusnih i stručnih u tom domenu;
- nastavak izgradnje akademskih, profesionalnih i administrativnih kapaciteta za uspostavljanje sinergije resursa državnih organa, profesionalnih udruženja (na-učnih društava, fakulteta, instituta i sličnih akademskih organizacija) i nevladi-nih organizacija, pri rešavanju gorućih političkih pitanja koja opterećuju našu državu, naše društvo i sve građane i građanke Republike Srbije.

Literatura

- Antonijević, Milan, Marko Milenković, Katarina Golubović, Kristina Vujić, Kristina Tubić, Slavko Arsović, Rastko Pavlović. 2013. *Ustav Republike Srbije – Sedam godina pravne neizvesnosti i pet prioriteta za promenu*. Beograd: Komitet pravnika za ljudska prava.
- Azanjac Janjatović, Tanja, Miloš Milenković i Marko Milenković. 2016. *Očuvanje, afirmacija i razvoj bošnjačke kulture i tradicije iz perspektive građana i lokalnih institucija kulture*. Prijepolje: Nova vizija.
- Bašić, Goran. 2011. *Političko organizovanje nacionalnih manjina u Srbiji: Preporuke za izmenu izbornog zakonodavstva u Srbiji*. Beograd: National Democratic Institute for International Affairs Serbia.
- Gojković, Nevena. s.a. „Sistem zaštite manjina u Republici Srbiji“. http://www.kas.de/upload/auslandshomepages/serbien/Gojkovic_pred.pdf
- Dimitrijević, Vojin, Dragoljub Popović, Tatjana Papić, Vesna Petrović. 2006. *Međunarodno pravo ljudskih prava*. Beograd: Beogradski centar za ljudska prava.
- Jarić, Isidora, Valentina Sokolovska, Miloš Milenković i Marko Milenković. 2015. *Društveni i kulturni potencijali Roma u Srbiji: Ka novim politikama za inkluziju Roma 2015–2025*. Beograd: SUPRAM.
- Milenković, Miloš. 2008. „Problemi konstitucionalizacije multikulturalizma – pogled iz antropologije. Deo prvi: o „očuvanju“ identiteta“. *Etnoantropološki problemi* 3(2): 45–57.
- Milenković, Miloš. 2014. *Antropologija multikulturalizma: Od politike identiteta do zaštite kulturnog nasleđa*. Etnološka biblioteka knj. 80. Beograd: Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta Univerziteta u Beogradu i Srpski genealoški centar.
- Milenković, Miloš. 2016. *Povratak nasleđu: Oglad iz primenjene humanistike*. Etnoantropološki problemi – monografije, knj 3. Beograd: Filozofski fakultet i Dosije studio.
- Milenković, Miloš and Marko Milenković. 2013a. “Serbia and the European Union: Is “culturalization” of accession criteria on the way?”. In *EU Enlargement: Current Challenges and Strategic Choices*, edited by Finn Laursen, 153–172. Brussels: Lang.
- Milenković, Miloš and Marko Milenković. 2013b. „Is additional conditionality preventing EU accession? Serbian democratic „step back““. *Sociološki pregled* 47(2): 189–210.
- Paunović, Milan, Boris Krivokapić i Ivana Krstić. 2007. *Osnovi međunarodnih ljudskih prava*. Beograd: Megatrend Univerzitet.
- Sinani, Danijel. 2011. „Religija, kulturni identiteti i nematerijalna kulturna baština“. U *Kulturni identiteti kao nematerijalno kulturno nasleđe*, uredio Bojan Žikić, 43–56. Etnološka biblioteka. knj.62. Beograd: Srpski genealoški centar i Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta.
- Žikić, Bojan ur. 2011. *Kulturni identiteti kao nematerijalno kulturno nasleđe*. Etnološka biblioteka. knj.62. Beograd: Srpski genealoški centar i Odeljenje za etnologiju i antropologiju Filozofskog fakulteta.

Izvori

- Bilateralni sporazumi. Kancelarija za ljudska i manjinska prava Vlade republike Srbije. Dostupno na: <http://www.ljudskaprava.gov.rs/index.php/nacionalne-manjine2/bilateralni-sporazumi>
- Deklaracija UN o pravima pripadnika nacionalnih, etničkih, verskih i jezičkih manjina. 1992.GS UN, Rezolucija broj 47/135. Dostupno na <http://fer.org.rs/clanak/deklaracija-un-o-pravima-pripadnika-nacionalnih-ili-etnickih-verskih-i-jezickih-manjina-1992/>
- Internet stranica Kancelarije za ljudska i manjinska prava Vlade Republike Srbije. Dostupno na: <http://www.ljudskaprava.gov.rs/>
- Internet stranica Ministarstva kulture i informisanja: Nematerijalno kulturno nasleđe. Dostupno na <http://nkns.rs/>
- Internet stranica Republičke izborne komisije. Dostupno na <http://www.rik.parlament.gov.rs/latinica/linkovi-nacionalni-saveti-nacionalnih-manjina.php>
- Internet stranica Uneska. Dostupno na <http://www.unesco.org>
- Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima. 1966. GS UN. Rezolucija broj X. Dostupno na <http://www.ljudskaprava.gov.rs/sh/node/19968>
- Nacionalna pripadnost – podaci po opštinama i gradovima. Republički zavod za statistiku. Dostupno na <http://pod2.stat.gov.rs/ObjavljenePublikacije/Popis2011/Nacionalna%20pripadnost-Ethnicity.pdf>
- Opšte smernice za primenu Konvencije za zaštitu nematerijalne kulturne baštine, UNESCO 2003. Dostupno na <http://nkns.rs/wp-content/uploads/2013/02/operativne-smernice-2013.pdf>
- Zakon o zaštiti prava i sloboda nacionalnih manjina. “Sl. list SRJ”, br. 11/2002, “Sl. list SCG”, br. 1/2003 – Ustavna povelja i “Sl. glasnik RS”, br. 72/2009 – dr. zakon, 97/2013 – odluka US i 47/2018. Dostupno na http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_zastiti_prava_i_sloboda_nacionalnih_manjina.html
- Zakon o kulturi, “Sl. glasnik RS”, br. 72/2009, 13/2016 i 30/2016 – ispr. Dostupno na http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_kulturi.html
- Zakon o kulturnim dobrima, “Sl. glasnik RS”, br. 71/94, 52/2011 – dr. zakoni i 99/2011 – dr. zakon. Dostupno na http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_kulturnim_dobrima.html
- Zakon o nacionalnim savetima nacionalnih manjina, “Službeni glasnik RS” br. 72/2009, 20/2014 – odluka US, 55/2014 i 27/2018. Dostupno na http://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_nacionalnim_savetima_nacionalnih_manjina.html
- Odluka Ustavnog suda doneta na sednici 16. januara 2014. u predmetu IUz-882/2010. Dostupno na: http://www.ustavni.sud.rs/page/view/sr-Latn-CS/0-101942/pojedine-odredbe-zakona-o-nacionalnim-savetima%20nacionalnih-manjina-nisu-u-saglasnosti-sa-ustavom?_qs=zakona%20o%20nacionalnim%20savetima%20nacionalnih%20manjina
- Ustav Republike Srbije “Sl. glasnik RS”, br. 98/2006. Dostupno na http://paragraf.rs/propisi/ustav_republike_srbije.html

Marko Milenković

Institute of Social Sciences, Belgrade, Serbia

Center for Legal Research, Belgrade

Milan Antonijević

Open Society Foundation Serbia (FOS),

Belgrade, Serbia

Jovana Spremo

Lawyers Committee for Human Rights (YUCOM),

Belgrade, Serbia

*Inclusive Approach for Protection of Minority Intangible Cultural Heritage in the Republic of Serbia from a Human-Rights Perspective**

Protection of the intangible cultural heritage represents a significant aspect of the protection of the rights of national minorities, and in our context it is gaining special significance in the context of the sensitive legacy of inter-ethnic conflicts and the need to prevent bilateral conditionality in Serbian accession to the European Union. Eventhough it is usually not comprehended, by joining the UNESCO Convention on the Protection of the Intangible Cultural Heritage, the Republic of Serbia has been granted another important instrument for improving the status of members of national minorities. In previous years, despite the lack of an adequate legal framework, an original and successful institutional mechanism for the implementation of this regime has been established within national framework, with significant results already noticeable. The article analyzes the current legal framework for the protection of minority rights from the perspective of the protection of the intangible cultural heritage and considers the legally relevant results of the joint legal-ethno-anthropological research to date. The analysis also provides recommendations that suggest possible legal solutions aimed at preventing the instrumentalisation of minority cultural heritage issues and the lack of its protection in the context of the European integration process and the culturalized bilateral conditionality.

Key words: Serbia, national minorities, minority rights, non-material cultural heritage, cultural identity, EU fitness – cultural aspects, European integrations

* The article is the result of the project “Protection of intengible cultural heritage in the Republic of Serbia and the EU integration process” supported by the Ministry of culture and information of the Republic of Serbia and implemented by the Serbian Ethnological and Antropological Society and Lawyers Committee for Human Rights (YUCOM) and research project Perspectives of implementation of the European standards in Serbian Legal System (179059).

*Approche inclusive de la protection du patrimoine
culturel immatériel des minorités en Serbie du point de vue
des standards relatifs aux droits de l'homme*

La protection du patrimoine culturel immatériel représente un aspect important de la protection des droits des minorités, et dans notre contexte revêt une importance particulière étant donné l'héritage sensible des conflits interethniques et le besoin de prévenir le conditionnement bilatéral lors de l'adhésion de la République de Serbie à l'Union Européenne. Bien que les choses ne soient pas toujours perçues de cette manière, par l'adhésion à la Convention sur la protection du patrimoine culturel immatériel de l'UNESCO la République de Serbie a obtenu un instrument important de plus pour l'amélioration de la condition des membres des minorités nationales. Au cours de ces dernières années, en dépit de l'absence d'un cadre légal adéquat, un mécanisme institutionnel original et efficace a été mis en place pour la réalisation de ce régime à l'échelle nationale, dont les résultats considérables sont déjà visibles. Dans l'article est analysé le cadre légal actuel pour la protection des droits des minorités dans la perspective de la protection du patrimoine culturel immatériel; ensuite sont discutés les résultats actuels juridiquement pertinents d'une recherche à la fois juridique et ethnoanthropologique. L'analyse contient aussi des recommandations scientifiques applicatives par lesquelles sont suggérées des solutions juridiques orientées vers la prévention de l'instrumentalisation de la question du patrimoine culturel des minorités et celle d'un défaut de sa protection dans le contexte du processus des intégrations européennes et d'un conditionnement bilatéral culturalisé.

Mots clés: Serbie, minorités nationales, droits des minorités, patrimoine culturel immatériel, identité culturelle, conditionnement UE – aspects culturels, intégrations européennes

Primljeno / Received: 7.03.2019.

Prihvaćeno / Accepted: 26.03.2019.